

pardes
PROJECT

MONEY

money

**MANY OF THE TOPICS INCLUDED
IN THE PARDES CURRICULUM
ARE FAR-REACHING AND HAVE
BROAD RAMIFICATIONS.**

**THE INTENT OF PARDES IS TO
PROMOTE SENSITIVITY AND
SPIRITUAL GROWTH THROUGH
EXPOSURE TO A VARIETY OF
TORAH SOURCES.**

**IT IS NOT WITHIN THE PURVIEW
OF PARDES TO ARRIVE AT
CONCLUSIONS RELEVANT TO
DECISIONS OF HALACHA.**

**PLEASE CONSULT YOUR RABBI
FOR PERSONAL DECISIONS.**

Introduction

There are very few things in this world that so profoundly affect the way we feel and act, as does money. There is a Yiddish saying, "Ven es kumt tzu gelt, iz an andera veit" -When it comes to money, it's another world. I believe this other world is a deeper world, a world that represents our true selves, not often or easily revealed. Many people who appear kind and friendly tighten up and become selfish when approached for a loan or for a donation to charity. Other people, both those who are wealthy and those who are clearly struggling to make ends meet, are nonetheless extremely generous when it comes to giving to others. In both cases, money reveals hidden dimensions. The Talmud teaches that money is one of the few things that truly reveal the inner nature of a person. Chassidus teaches that our money, just like our physical attributes, is one of our spiritual genetic markers, connected to the very root of our souls.

Perhaps this is why the first question we often ask upon meeting someone is, "What do you do?" as if a livelihood can sum up the respondents' identity. By contrast, one of the most personal questions one can ask is, "how much money do you make?" Personal because the question relates to the essence of each individual. Other than money, there is no other quantifiable indicator that defines who we are.

At the same time, however, there are few dimensions of our lives more superficial than our relationship to money. There are people who portray themselves as wealthy, even though they are poor, and others who insist on appearing impoverished, despite their riches. We tend to respect the advice of a rich person more than that of the wise man. Yet, when the "wise" person of means loses his or her money, we may totally disregard the advice.

These are the questions at the heart of this edition of Pardes. What is it about money, or the lack of it that so profoundly affects our lives? Is it money that defines the person, or is it how each person uses money? Does money limit or liberate? Should we strive for wealth, or is a person who has less more likely to be holy? Who is more likely to grow spiritually, the wealthy or the impoverished? Is wealth an attribute worthy of our respect?

Rabbi Yaacov Haber

Rabbi Levi Yitzchok of Bardichov had a Chasid who was very pure, extremely pious and good-hearted. His most outstanding trait, however, was his hospitality. Whoever needed shelter came to Berel's house and found comfort. While visiting Rabbi Levi Yitzchok, he said to him, "Rebbe, if only I was wealthy, I would be able to fulfill this mitzvah with so much more grandeur. Bless me, please, with wealth." Rabbi Levi Yitzchok blessed him and indeed the wheel of fortune turned, and he became rich. Something happened. Instead of increasing his hospitality he cut down. He lost all his piety, and became selfish and cruel. Rabbi Levi Yitzchok called him to his study.

"Berel, look in this mirror. What do you see?" he asked.

"I see myself, Rebbe," the man replied.

"Now look out the window. What do you see?"

"I see the people in the street."

"Berel, do you know the difference between a mirror and a window?"

The man could not reply.

"Both are made of glass," continued Rabbi Levi Yitzchok, "but the mirror is covered with a thin layer of silver. When you look out of a window, you see other people. But when you cover it with just a little bit of silver, you end up seeing only yourself."

Gan Yosef, Oni v'Ashir 919 Biography p.14

How would you respond?

1 Over the years, you and your spouse have worked hard, lived modestly and brought your children up to believe in G-d and Torah values. Unbeknownst to your children, or to anyone else in your community, your hard work and some fortunate investments have left you with a significantly sizeable portfolio of assets. As you begin the sensitive and perplexing exercise of estate planning, you consider whether to leave this eight figure (after taxes) estate to your children, or would your children be better served with inheriting a more modest, albeit comfortable, sum of money that is less likely to pose to them the challenges that you have observed so many others fail?

2 You were as bright as your peers twenty years ago in school, and you have surely worked at your occupation as hard as anyone. Nevertheless, you observe so many of your friends and neighbors climb the ladder of financial success, while your job provides no more than a mediocre income, it has the potential, albeit with great stress, to turn into a lucrative profession. While your loving wife would not dream of inferring that she lacks for anything, you suffer the nagging feeling of stress and personal dissatisfaction. You contemplate abandoning the high pressured environment of your career, and seeking refuge in a field of greater personal satisfaction, but in a job that will surely eliminate any hope of significant financial advancement.

3 Once again you are unable to sleep as the charitable demands of yet another exceptionally needy family gnaw at your heart. Whether it be the cost of a child's life saving surgery, a family being split apart by poverty, or a wedding that may not be celebrated for lack of funds, the parade of needs presented to you are so often left unsatisfied despite your own, personal agreement to do your part. And so, while you gladly contribute as much as twenty percent of your income to charity, you cannot reconcile retaining your accumulated wealth with the suffering that could be eliminated if you would simply distribute to the needy the balance of your assets that are in excess of the actual needs of your family. How much is too much?

4 They repeatedly approach you to join the board of an important communal charity. You have declined yet again, noting that you are repulsed by the practice of many to assume a heightened level of communal visibility prompted primarily by personal financial success. While the organization appreciates your generous financial contribution, the organization asserts that your joining the board will add to the organization's prestige and significantly inure to the benefit of the community. Should you play a visible role or remain in the background?

It is customary to recite the following prayer before entering into a Torah discussion.

Shulchan Aruch O.H. 110

יהי רצון מלפניך ה' אלקי ואלקי אבותי שלא
יארע דבר תקלה על ידי ולא אכשל בדבר
הלכה וישמחו בי חברי ולא אומר על טמא
טהור ולא על טהור טמא ולא על מותר אסור
ולא על אסור מותר ולא יכשלו חברי בדבר
הלכה ואשמח בהם. כי ה' יתן חכמה מפיו
דעת ותבונה. גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך.

May it be Your will, Hashem my G-d and G-d of my fathers, that You illuminate my eyes with the light of your Torah and that You save me from all stumbling blocks and errors, whether it be in discussions of what is prohibited and what is permitted or in monetary matters, whether it be in any other Halachic decisions or just in theoretical study. I pray that I do not make any mistakes, and if I do, my study partners should not take delight in them. I pray that I should not proclaim the impure pure or the pure impure, the permitted forbidden or the forbidden permitted. I pray that I should not derive joy from the errors of my study partner. Open my eyes and allow me to see the wonders of Your Torah because it is from G-d that all wisdom comes forth, it is from His mouth that I will acquire wisdom and understanding. Amen.

Discussion Points

Wealth and poverty; which would you prefer?

1 Give me neither poverty nor riches, but feed me my allotted portion, lest I become sated and deny You, saying, "Who is the L-rd?," or lest I become poor and steal, and violate the name of my G-d.

Proverbs 30:8 Source, p. 20

2 Man has been placed in the midst of a raging battle. For all the affairs of the world, good or bad, are trials to him; Poverty on the one hand, and wealth on the other... serenity on the one hand and suffering on the other; so that the battle rages against him on all fronts. If he is victorious on all sides, he will become a "whole man," and will succeed in uniting himself with his Creator; he will leave the corridor to enter the Palace, and glow in the light of life. To the extent that he subdues his evil inclination and his desires, and withdraws from those factors that pull him away from the good, and to the degree that he works to become united with the good, to that extent he will attain it and rejoice in it.

Rabbi Moshe Chaim Luzzato, Mesilas Yesharim, chapter 1 Source, p. 20 Biography p. 17

3a G-d tests everyone. He tests the rich to see if they give generously to the poor, and He tests the poor, to see that they don't rebel against Him because of their trials in this world. If the rich man withstands his test, he will enjoy his money in this world and receive his full reward in the next, he will be spared from Hell. The poor man who suffers but does not rebel will receive a double share in the world to come.

Shmos Rabbah 31:2 Source, p. 21

3b The poor man receives double because he is rewarded both for his good deeds and for the suffering he endured while performing them.

Nichtav me'Eliyahu vol. 1 p. 152 Source, p. 21 Biography, p. 15

Is wealth a virtue?

4 There are two contradictory statements in the Talmud. In one place, it praises the wealthy, and says that they will sit before G-d. In another place, it says that the wealthy will go to Hell. The difference lies in how they use their wealth. Those who give generously to charity and good causes will sit before G-d, while those who are cruel and selfish will descend to the pit.

Ein Yaacov, Eiruvin 88 Source, p. 22

5 The Divine Presence only rests upon a person who is wise, strong, rich and tall. Rabbi Yochanan said, "The prophets were all wealthy, as we see from the lives of Moses, Samuel, Amos and Jonah." Moses became wealthy from the fragments of the broken Tablets. Samuel took his whole house with him wherever he went. Amos owned wineries and orchards. And as for Jonah, it is written: "He found a ship going to Tarshish, and he paid its fare" (Jonah 1:3). Rabbi Yochanan said, "He paid for everyone on board." Rabbi Romanos said, "It cost him four thousand gold coins."

Nedarim 38a Source, p. 22

6 A person who has tasted true wisdom will despise wealth. For him, all the riches of the world, and its other material attractions, are on the lowest possible level.

Rabbeinu Bachaya, Kad HaKemach, Osher Source, p. 23 Biography, p. 19

7 A rich person faces a great test. It's easy for a poor person to trust in G-d, — he has nothing! But a rich person, whose possessions are always whispering to him, "trust in us, trust in us," needs great faith in order to trust in G-d.

R. Moshe Leib of Sasov, Sichos haShavua

8 He who loves money is never satisfied with money, and he who loves abundance has no harvest ... The sleep of a worker is sweet, whether he eats a lot or a little, but the plenty of the rich man does not let him sleep. There is a sickening evil I have seen - riches take control of their owner for his own downfall.

Ecclesiasties 5, 9-12 Source, p. 23

9 Poverty is less challenging than wealth. A poor person might become a thief, but a rich person can become arrogant and deny G-d. And even if he becomes poor, he won't change.

Alshich, Vayikra 25:32 Source, p. 24

10 It is easier for a poor person to get into heaven than a rich man.

Ibid.: Vayikra 1:17 Source, p. 24

11 G-d examined all the traits in the world, and decided that there was none better for Israel than poverty.

Talmud Chagiga 9b Source, p. 24

12 If a scholar toils persistently in Torah study and is not blessed with plentiful income, this is a good omen. So, if G-d loves the Torah why doesn't He provide its' students with wealth? Because if the scholar becomes wealthy he will abandon his studies.

Tanna d'Vei Eliyahu Rabbah, chapter 3 Source, p. 24 Biography, p. 15

13 Righteousness, generosity, fear of G-d and Torah study only comes as a result of poverty, As the verse says, "*He lifts up the destitute from the earth*" (Samuel 1, 2). The verse does not say, "He lifts up the wealthy from the earth."

Tanna d'Vei Eliyahu Zuta, chapter 5 Source, p. 25 Biography, p. 15

14a Be respectful of the children of the poor, because from them comes Torah.

Nedarim 81a Source, p. 25

14b *The Divine intellect can only manifest itself in a person who does not have a share in this world. The rich have a portion of this physical world, but the poor do not. Thus, it is specifically from them that Torah scholars emerge.*

Maharal, Netzach Yisroel, chapter 59 Source, p. 26 Biography, p. 16

15 Poverty can lead to all the best character traits. Because of his situation, a poor person learns to be humble, patient and forbearing. Not so a rich person, who can have whatever he desires. A poor person feels other people's pain more. A poor person has a more developed sense of trust in G-d. Even though no one would ever choose to be poor, nonetheless, poverty will ultimately place a crown upon his head.

Reb Yitzchok Blazer; Kochvei Ohr, volume 1, p. 156

16 There was once a very pious man, who decided never to accept anything from anyone. He had one garment, and one sheet, and each night, he would cry out and pray to G-d. Things became so bad that he had no place to live but the trash heap, and his garments wore away. One day, Elijah the Prophet came to him in the guise of an Arab. "Shall I lend you two coins for you to do business with," he asked. The poor man agreed. He took the coins and bought some goods, which he sold for profit. He continued the next day, and by the end of the year, he had become wealthy - but he forgot his piety and his prayers. G-d said to Elijah, "I had one pious person in My world, and you took him from Me." Elijah went to the man and found him involved in his business. "I'm the one who lent you those two coins. Can you find them and return them?" The man did so. Elijah had barely left, before the man started to lose all his money, and soon after, he returned to the trash heap. He was sitting and crying, when Elijah came to him again. "Woe is me, that the wheel of fortune has turned against me," the man cried. "Swear to me that if I give you back the two coins, you will remain pious, and involved in prayer," said Elijah. The man swore, and Elijah gave him back the two coins. In no time, he became wealthy again.

Yalkut Shimoni Tehilim 22, 601 Source, p. 27

17 To what can we compare a person who wastes his precious time in the pursuit of worldly pleasure? To a man who was about to set sail on a ship. As he was waiting to board, he noticed some beautiful seashells on the shore. "I will collect a few shells to show to my children," he thought. He was busily involved in collecting when the ship's horn sounded, indicating that the ship was ready to depart. What should he do? If he continues gathering the shells, he will miss his boat. And his whole intention in collecting shells was just to show his children. In addition, if he collects too many, he will be burdened with the heavy load.

A person who runs after the pleasures of this world is missing the boat - the holy Torah. Our lives are only given to us so that we should work at learning Torah and doing mitzvos. But clearly, this person considers life's frivolities to be life's main purpose. He has forgotten the main thing - to remember the Creator and the holy Torah. He is like the man who keeps on collecting shells, though he misses his boat and never gets home. To him, collecting pretty shells has become the main thing, and not the happiness of his children.

Rabbi Ben Zion Abba Shaul, Ohr LeTzion, Avodah 4 Source, p. 28

On the other hand...

18 Bonius bar Bonius came to visit Rebbi. Rebbi declared, "Make a place for the one with a hundred dinars." Other visitors arrived, and Rebbi declared, "Make a better place for the one with two hundred dinars, with three hundred dinars," sitting each according to his wealth. Rabbi Yishmael the son of Rabbi Yossi said, "Rebbi, the father of Bonius owns a thousand ships and a thousand forests." "If so," Rebbi answered, "tell him not to send his son to me in such shabby clothing." Rebbi showed honor to the wealthy. Rabbi Akiva showed honor to the wealthy.

Eiruvim 86a Source, p. 28

19 Just as Providence gives a rich person everything he needs to accomplish great and important things in this world, so too, his strength of soul is also greater, to be fitting for his special task. It is appropriate to show respect to a person upon whom heaven has bestowed this added and unique potential.

R. M.M. Schneersohn, Sichos HaKodesh Biography, p. 14

20 Rabbi Natan bar Aba said in the name of Rav, "The world is dark for a person who is dependent upon his friend's table [for food]." Rav Chisda said, "His life isn't life." The Rabbis taught, there are three people whose lives aren't lives: one who depends upon his friend's table, a man whose wife rules over him, and a person afflicted with physical suffering. There are those who add, a person with only one piece of clothing.

Talmud Beitza 32b Source, p. 29

21 Money stands a person on his feet.
Pesachim 119a Source, p. 29

22 Three things cause a person to violate his own will, and the will of his Creator: idolaters, evil spirits, and the pressures of poverty.
Eiruvim 41b Source, p. 30

23 Three things broaden a person's mind: a beautiful house, an attractive wife, and nice possessions.
Brochos 57a Source, p. 30

24 There is nothing harder than poverty. A person suffering from poverty experiences all the afflictions in the world, as though all the curses in the Torah have fallen upon him. Our rabbis have taught, "If you put all the afflictions of the world on one side of the scale, and poverty on the other, poverty will outweigh them all."

Midrash Rabbah, Shmos 31:14 Source, p. 30

25 If we are in Exile why does G-d make us wealthy? The answer is so that we can have a greater positive influence on the gentiles and increase the honor of G-d.

Rabbi Moshe Sofer, Devarim 47 Source, p. 31 Biography, p. 17

26 Why are there poor people in this world? So that they shouldn't waste their time with other things and forget the Torah.
Sochar Tov 5 Source, p. 31

27 Rabbi Shimon bar Yochai had a student who left Israel and became very wealthy. When he returned, all the other students were jealous of him and wanted to leave Israel. Rabbi Shimon found out, and took them all out to a valley. "Valley, valley," he prayed, "fill up with gold coins." The valley started to fill with gold coins. "If you desire gold, take as many as you want," he told them. "Realize, however, that you are partaking of your reward in the future world, for the reward of Torah study is only in the World to Come."

Midrash Rabbah, Pikudei 52 Source, p. 32

Biographies

Rabbi Levi Yitzchak of Berdichev (1740–1810)

Rabbi Levi Yitzchak is one of the most popular and beloved figures in Jewish history. Born into a prominent rabbinical family, he studied with the famed author of the Pri Megadim, was himself a great scholar and served as rabbi of a number of Polish communities. However, after meeting Rabbis Shmelke Nikolsburg and Dov Baer of Mezritch, he was won over to Chassidism and eventually became one of the most influential leaders of Hasidism in Central Poland and the Ukraine. He is particularly famous for defending the Jewish people before G-d and always interpreting their actions in the best possible light. His fervor in prayer and the fulfillment of mitzvos are legendary. His song before havdalah, "Dudele", expressing man's yearning and awareness of G-d's presence, is still sung with tenderness and great feeling. Rabbi Levi Yitzchak's work, Kedushas Levi, was published in his lifetime and is ever popular.

Rabbi Menachem Mendel Schneerson (1902–1994)

The seventh Lubavitcher Rebbe, eldest son of the saintly Kabbalist, Rabbi Levi Yitzchak, Rav of Yekaterinoslav; fifth in direct paternal line from the Tzemach Tzedek; son-in-law of the Rebbe Rayatz.

As the leader of one of the largest Chassidic groups in the world the Rebbe expended a great deal of time and effort on outreach. "Chabad Houses", - Outreach Centers - can be found on college campuses and in Jewish communities throughout the world. These centers conduct classes, distribute literature on Judaism and promote Mitzvah observance. A Chabad house can be found almost anywhere in the world where there is a pocket of Jewish families.

The Rebbe was a renowned Torah Scholar and authored many Halachic, Chassidic and homiletic works. **Y.R.**

Rabbi Eliyahu Eliezer Dessler (1891–1954)

Rabbi Dessler was born into a family steeped in the musar movement founded by Rabbi Israel Salanter and he remained a musar personality for his entire life. However, his thought went considerably beyond the ordinary concerns of other musar thinkers and he integrated other systems and confronted different problems as well.

Most of Rabbi Dessler's education took place at the Kelm Talmud Torah where his father had been an outstanding disciple of R. Simcha Zissel. The family resided in Homel where Eliyahu had the opportunity to meet outstanding Chabad thinkers. In 1929, he became a rabbi in London and in 1941 accepted the directorship of the Gateshead kollel. Over the years, he became familiar with Kabbalistic and Hasidic thought, particularly the thought of Rabbi Zadok HaCohen and the Tanya.

His essays and letters have been collected in four volumes (several volumes under the title Strive for Truth have been edited and translated into English by Rabbi Aryeh Carmel). His topics include perennial questions such as free will and faith as well as contemporary problems in education, evolution and how to respond to the Holocaust.

His personal character and modesty complemented and affirmed his thought. On the last Sukkot of his life he visited the sukkah of the Chazon Ish. The Chazon Ish, upon seeing Rabbi Dessler, rose and rushed toward him. Not imagining that he was coming toward him, Rabbi Dessler turned to the door to see who the distinguished guest was that the Chazon Ish was so honoring. **M.G.**

Tanna d'Vei Eliyahu

Tanna d'Vei Eliyahu is a midrashic work. Unlike all the other Midrashim it does not consist of a compilation or collection of individual homilies but is a uniform work stamped with a character of its own. The work, which is characterized by original expressions and rhetorical constructions couched in poetic and even flowery language, is distinguished by its didactic moral aim: the author deals with the divine precepts and the reasons for them, and the importance of knowledge of Torah, prayer, and repentance. He is especially concerned with the ethical and religious values which are enshrined in the Bible and in the trials and lives of the patriarchs.

The problem of the date and place of composition of Tanna De-Vei Eliyahu has not yet been resolved. It has been variously dated almost anywhere between the third and tenth centuries.

Eliyahu is the speaker in the work but there is not suggestion of a pseudepigrapha. The author relates that he came from Yavneh, that he resided in Jerusalem, and that he wandered in Babylon. He disputes with a fire worshipper and with those who accept the Bible but not the Mishnah. **E.J.**

Rabbi Judah Loew, The Maharal of Prague (1525–1609)

The Maharal was one of the most seminal thinkers in the post-medieval period. He developed an entirely new approach to the aggada of the Talmud and it is likely that no previous author devoted so much space to the interpretation of the non-halachic thought of the rabbis of the Talmud. He was held in great esteem by his contemporaries and has had a profound impact on all streams of Judaism. Rabbi Kook stated that the “Maharal was the father of the approach of the Gaon of Vilna on the one hand, and of the father of Chasidut, on the other hand”. He has been described as a Kabbalist who wrote in philosophic garb.

The Maharal castigated the educational methods of his day where boys were taught at a very young age and insisted that children must be taught in accordance with their intellectual maturity. Thus, Talmud and certainly Tosafot should be introduced only when the child is developmentally capable of fully comprehending what is being taught. He recommended that the system proposed in Pirkei Avot be followed.

One of his leading disciples was R. Yom Tov Heller, author of the classic mishnaic commentary, Tosafot Yom Tov, who, in his introduction informs us that the Maharal greatly encouraged group study of the Mishna. Maharal may have been the founder of Chevra Mishnayot.

The Maharal was one of the staunch defenders of the tradition and of the undisputed wisdom of Chazal and wrote a critique of Azariah de’Rossi’s *Me’or Einayim*. At the same time, he was fully conversant with the scientific knowledge of his time as well as friendly with some of the contemporary eminent scientists. His disciple, David Ganz, worked in the observatory of Tycho Brahe, the distinguished astronomer.

His works include a major commentary on Rashi’s commentary on the Pentateuch, volumes on Passover in all its facets, on exile and redemption, on Torah, on Pirkei Avot, on drashot chazal and on development of character.

The Maharal was held in esteem by Jew and non-Jew alike and was summoned for an interview with Emperor Rudolph II, though the subject of the interview is still the subject of speculation.

At one time it seemed that the Maharal was best known for a fictitious creation, that of a golem. However, with the passage of time it seems that his true enduring creations have become an integral part of the intellectual and spiritual heritage of the Jewish people. **M.G.**

Rabbi Moshe Chaim Luzzatto (1707–1746)

Though Rabbi Moshe Chaim is best known for his masterly ethical work, *Mesillat Yesharim*, probably the most popular musar work in Jewish literature, his main focus in most of his numerous works was on the kabbalah.

Born in Padua, Italy, into a distinguished family, his genius was obvious from a very early age. Besides his complete mastery of the entire Biblical, Rabbinic, and Kabbalistic literature, he was thoroughly educated in the science and literature of the time. He was the author of three full-length plays, which have been published, in modern editions. Unfortunately, his preoccupation with kabbalah and the impact he made on the young, aroused opposition and false suspicion of Sabbatean influence. About 60 years ago, a huge cache of letters was found (published by Dr. Simon Ginzburg in 1937) which describes at length in his own words, the persecution that he endured.

Eventually, he left Italy and settled in Amsterdam. In 1740, at the age of 33, he published the *Mesillat Yesharim*, which contains many a Kabbalistic word. It is a moving, inspiring work describing how a thoughtful Jew may climb the ladder of purification until he attains the level of holiness. At least three English translations of this work have been made. In 1743, Reb Moshe Chaim left for Eretz Yisrael with his family, arriving in the same month that the sainted R. Chaim ben Atar died. Little is known of his life in the Holy Land and just a few years later, he and his family perished in a plague.

Though most of R. Moshe Chaim’s opponents are long forgotten, his profound spirituality continues to touch and inspire Jews of all groups. Both the Gaon of Vilna and the Maggid of Mezeritch were great admirers. In recent years, largely through the efforts of the late Rabbi Chaim Friedlander, a new edition of his works have been published, including several heretofore unpublished manuscripts. And, in one of the standard texts of Modern Hebrew literature, R. Moshe Chaim is hailed as the father of Modern Hebrew literature. **M.G.**

Rabbi Moshe Sofer (The Chasam Sofer) (1762–1838)

To mention the Chasam Sofer is to evoke an aura of unique awe. He was a towering figure sent by the Almighty to lead his people during a period of great turbulence and transition. The gates of the ghetto had been ruptured and unprecedented opportunities beckoned Jews to take advantage of the new situation. In one generation the Jewishness of the Chasam Sofer’s native Frankfort was devastated. Reform was making inroads. The Chasam Sofer became Rabbi of Pressburg in 1806, where he remained for thirty-three years. From there he showed the way to maintain authentic Jewish life through strong communal life, first class education and uncompromising opposition to Reform and radical change.

On the eve of WWII Rabbi Meir Shapiro visited Prague and Pressburg and found that Prague's Judaism lay in its famous cemetery, while Pressburg's Judaism was very much alive. Rabbi Shapiro attributed the contrast to the firm approach of the Chasam Sofer in Pressburg as compared with the conciliatory, compromising approach of the leaders of Prague.

What was the power of the Chasam Sofer? It was his sense that he represented the Jewish people of his generation. This historic sense manifested itself in many ways. For example, his son, Rabbi Shimon Sofer once asked him how he could respond to complex halachic questions so rapidly? To which the Chasam Sofer replied that in each generation G-d sends an individual to guide his people. Since most questions come to him he must be that person in this generation. Therefore, even if the rationale he gave for a ruling could be refuted, the ruling itself was correct since it was divinely directed. On another occasion he wrote that in 40 years of deciding halachic questions he changed his mind only twice and even in those two instances he should not have reversed himself.

He was a great teacher and had thousands of disciples. His son, Shimon quotes his father as saying, that from the day he began teaching no day—except the ninth of Av passed when he failed to teach Torah to a large group. Those who knew him sensed a divine spirit within him. His illustrious father-in-law, Rabbi Akiva Eger, referred to an aguna case in which the Chasam Sofer uncovered the truth by questioning the witnesses in an unexpected manner and commented, "I saw how great is the power of Zaddikim...the spirit of G-d spoke within him". It was the Chasam Sofer's custom to record his daughter's birth with the remark, "...and with G-d's help I will lead her to the Chupah". When his younger daughter, Simcha was born, he omitted that statement. As it turned out he died shortly before her wedding.

He was devoted to the Land of Israel and encouraged settlement. At the same time he was a loyal citizen and saw no contradiction.

Though he was a forceful and regal leader, he was gentle, caring shepherd of his flock. He prayed with great fervor. Though a halachic decisor of the first caliber, he was possessed of a remarkably poetic soul who composed divine poetry between Yom Kippur and Succot every year.

His writings are voluminous. Some of his more popular works are the Responsa, the Derashot, and the Toras Moshe. He even wrote a remarkable description (Sefer HaZikaron) of Napoleon's siege of Pressburg in 1809, describing the miraculous fate of the Jewish population of Pressburg. **M.G.**

Rabbi Bachaya Ibn Pakuda (Eleventh Century) and the Duties of the Heart

Rabbi Saadyah wrote the first Jewish work of philosophy in 933. Rabbi Bachaya wrote the first work of Jewish ethics more than a century later. Rabbi Saadya flourished during the twilight of once glorious Babylonian Jewry; Sephardic Jewry continued its magnificent history in Spain, reflecting the shift from Asia to Europe, where R. Bachaya lived and created his magnum opus, Duties of the Heart (Chovot HaLevovot).

Rabbi Bachaya lived in Muslim Spain, probably in Saragossa, and served as a judge, but little else is known about his life. He was thoroughly conversant with the entire Biblical and Talmudical literature and was also master of all the knowledge and science of his day. Though a philosopher in his own right, Rabbi Bachaya's essential contribution is that of creator of a new genre in Jewish literature, Jewish ethics. The first chapter of his work which is devoted to the unity of G-d employs philosophical arguments which some felt were not readily understandable and was skipped over by many students. Rabbi Bachaya's work, as indicated by its title, focused on the non-physical obligations of the Jew: the obligations of feeling, heart and mind in contrast to those mitzvot that involve the limbs. Pointing to the neglect of this group of mitzvot, he underscored their critical importance. Rabbi Bachaya's central focus was on Service of G-d and abiding by His will, and fulfilling the duties of the heart was viewed as the entree to nearness to G-d, the ultimate objective. Understandably, the tenth and last chapter of the book is Love of G-d. Though emphasizing the importance of rational thought, Rabbi Bachaya's real goal was the experience of G-d. A systematic, carefully constructed work, Duties of the Heart, has remained to this day a favorite of serious, sensitive students. The Chatam Sofer studied with his students from Duties of the Heart for 15 minutes before his lecture "in order to inspire their hearts with fear of G-d.. and almost all his musar was taken from that book" (Chut HaMeshulash). And, Rabbi Yonah Landsofer, an eighteenth century gaon wrote, "a person must attach himself to the Duties of the Heart from whence he can acquire the choice midot for the service of the Lord. And one must plummet its depths more than when studying Negayim and Oholot (Two of the most difficult tractates of the Mishna) because of the greatness of its inwardness and refinement". **M.G.**

Sources

1.

Proverbs 30:8

שׁוֹא וְדֹבֵר-כֹּזֵב הַדּוֹחַק מִמּוֹנֵי רֵאשׁ וְעֵשֶׁר אֱלֹ-
הַתְּתוֹלֵי הַטְּרִיפְנֵי לֶחֶם חֲקִי: פֶּן אֲשַׁבֵּעַ וְכַחשְׁתִּי וְאִמַרְתִּי מִי
יְהוָה וּפְנֵי-אֹרֶשׁ וּגְבַתִּי וְתַפְשִׁתִּי שֵׁם אֱלֹהִי:

2.

Mesilas Yescharim, Chapter 1

והנה שמו הקדוש ברוך הוא לאדם במקום שרבים בו
הפְּרִחִיקִים אותו מִמּוֹנֵי יַתְבָּרָה, והם הם הפְּאֻזוֹת הַחֲמִרִיזוֹת
אֲשֶׁר אִם יִשְׁשֶׁף אֲחֵרֵיהֶן הִנֵּה הוּא מִתְבַּחֵק וְהוֹלֵךְ מִן הַטּוֹב
הָאֲמִתִּי, וְנִמְצָא שֶׁהוּא מוֹשֵׁם בְּאֲמִתּוֹ בְּתוֹךְ הַמִּלְחָמָה הַחֲזוּקָה,
כִּי כָל עֲנִיֵי הָעוֹלָם בֵּין לְטוֹב בֵּין לְרַע הִנֵּה הֵם נִסְיוֹנוֹת
לְאָדָם, הָעֲנִי מִצַּד אֶחָד וְהָעֵשֶׁר מִצַּד אֶחָד קַעֲנֵן שְׂאֵמֵר
שְׁלֵמָה (משלי ל): פֶּן אֲשַׁבֵּעַ וְכַחשְׁתִּי וְאִמַרְתִּי מִי הִי וּפְנֵי אֲנַרְשׁ
וּגְבַתִּי וְכו'. הַשְׁלָה מִצַּד אֶחָד וְהִסְוִינֵן מִצַּד אֶחָד, עַד
שֶׁנִּמְצְאָה הַמִּלְחָמָה אֵלָיו פְּנִים וְאַחֹרֶי. וְאִם יִהְיֶה לְכֵן חֵיל
וְיִנְצַח הַמִּלְחָמָה מִכֹּל הַצְּדִדִין, הוּא יִהְיֶה הָאָדָם הַשְּׁלָם אֲשֶׁר
יִזְכֶּה לְדָבֵק בְּבוֹרְאוֹ וְנִצָּא מִן הַפְּרוֹזְדוֹר הַזֶּה וְיִבְנֶס בְּשִׁבְרֵקְלֵין
לְאוֹר בְּאוֹר הַחַיִּים. וְכִפִּי הַשְּׁעִיר אֲשֶׁר כָּבַשׂ אֶת צֵרוֹ
וְתַאֲוִיתִי וְנִמְבַחֵק מִן הַפְּרִחִיקִים אוֹתוֹ מֵהַטּוֹב וְנִשְׁפָּדֵל
לְדָבֵק בוֹ, כֵּן יִשְׁגַּהוּ וְיִשְׁמַח בוֹ. וְאִם תַּעֲמִיק עוֹד בְּעֵנֶיךָ

3a.

Shmos Rabbah 31:2

אם כסף תלוה את עמי... אשרי אדם שהוא עומד בנסיונו; שאין
בריה שאין הקב"ה מנסה אותו. העשיר — מנסהו אם תהיה ידו
פתוחה לעניים. ומנסה העני אם יכול לקבל יסורין ואינו
כועס... ואם עמד העשיר בנסיונו ועושה צדקות. הרי הוא אוכל
ממונו בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא. והקב"ה מצילו
מדינה של גיהנום... ואם עמד העני בנסיונו ואינו מבעט, הרי
הוא נוטל כפלים לעתיד לבא...

3b.

Michtav me'Eliyahu vol 1 p 152

עשיר או עני יהודי שואלים להקב"ה קודם יצירת הוולד (גדה ט"ו ז). כי יש
שחלקו לעוה"ב — חבליהו וקנה בנסיונות העוה"ב, ויש — בנסיונות העוה"ב.

איתנו החלק המעולה? אמרו ז"ל (שמות רבה ט"א, ב) "אם כסף תלוה הדין
יש רעה תולה בו עמו העשיר בנסיונו ועושה צדקות, הרי אוכל ממונו בעוה"ב והקרן קיימת
לו לעוה"ב והקב"ה מצילו מדינה של גיהנום כו'. עמד העני בנסיונו ואינו מבעט, נוטל
כפלים לעתיד לבא" כו'. הרי שחלק העוה"ב מדינה.

וכפלים למה? — שכר מצותיו ושכר יסוריו. ואף שמצותיו נעשות רק
באותן מסיבי — אינו מבקש. ורק במה שגורם ומאשר מצות העשיר ונעשה כלי למצוה.
וכל מקום שכר הגורם ומצטער יודל ככפלים לעומת שכר העושה מצוה כבשמו כל צדק.

צריך אדם שיתכונן, כי לולי שהעושר צורך גדול אל האדם וענין מוכרח לפרנסתו ולמה שהוא שלימות החכמה כמעשה הצדקה ותולתה, היה ראוי אצל השכל שלא להחשיבו לכלום, אלא שישים אותו במדרגת העפר, עד שאלו ימצא בדרך כספים ודיערי זהב לא יחמדם, ואף אם יראה אכזבים טובות ומרגליות לא יקחם כלל אלא שיהיו בעיניו כאבנים מן הנחל.

ומן הידוע כי לא היה אדם מעולם להוט אצל העושר אלא אם כן היה לכו פניו ודיק מן החכמה, כי כל מי שטעם טעם חכמה יתחייב שיהיה העושר נבזה בעיניו ונמאס, ושהיה כל קניני העולם הזה אצלו בעיניו הגופניים כמדרגה התחתונה והתכלית הפחיתות. וכן אמר הכותב ישיש על עפר בצר (איוב כ"ב), ביאר הכותב שישית איוב כל עשרו ורכושו במדרגת עפר, שלא יחשיבו כלום ושלא יזכרו ולא יכטח עליו אלא שיכטח בשיית, זהו שאמר ויהיה ש-די בצריך וכסף תועפות לך" (שם), כי הוא יתברך העושר האמיתי הקיים הנצחי.

וְאִתְּךָ כֶּסֶף לֹא יִשְׁבַּע כֶּסֶף וְדָמִי אֶהְיֶה בְּהִמּוֹן לֹא תִבְוָאָה גִסְיוֹהּ הַכֹּל. כְּרִמּוֹת הַשּׁוֹקֵה רָבִי אֶזְכְּרֶיךָ וְמִהַר כִּשְׁרוֹן לִבְעֵלְיָהּ כִּי אִם רִאֲיוֹת [ראיות ב] עֵינָיִהּ יִמְתַּקֵּה שְׁנֵת הַעֹבֵר אִם-מִקֵּץ וְאִם הִרְפֵּת יֵאָכֵל וְהַשֶּׁבַע לְעֵשִׂיר אֵינֶנּוּ מִנִּיחַ לִי לִישׁוֹן. יֵיגֶשׁ נַעֲזָה חוֹלָה רֵאִיתִי תַחַת הַשָּׁמֶשׁ עֹשֶׂר שְׂמֹר לִבְעֵלְיוֹ לְרַעְיוֹתָהּ

כיצד משתתפין פרק שמיני

ראיתי שני מאמרים אשר כפי הנראה יש סתירה ביניהם הא' בפרק זה שמשבח העשירים והם יושבים לפני אלהים ובפרק הבטיא מאמר אחר שאומר שהעשירים יורדי גיהנם וההבדל אמיתי ביניהם מכאור בפרושים כי העשירים עושי צדקה והבדל יושבים עולם לפני אלהים.

אמר ר' יוחנן אין הקב"ה משרה שכנתו אלא על גבור תעשרי והבם ועניו וכולן ממשוה ^מגבור רבתיב ייפרוש את האהל על המשכן ^מאמר מר משה רבנו פרס רבתיב עשר אמות ארך הקרש וגר אימא דאריך וקטן אלא ^מהמן הרין קרא רבתיב אהרפוש בשני הלוחות האשליים מעל שחי יד האשברים והציא ^מהלוחות ארכן ששה והבין ששה ועבין שלשה עשר פסל לך פסולתן שלך יתא הבם רב ושמואל דאמר חרדיהו דמשם שערי בית נבוא בעולם וכולם נתנו למשה חסי ^מדת שגאמי וחתרוד מעם מאלהים עניו ^מרבתיב דהאיש משה עניו מאד אמר ר' יוחנן

כל הנביאים עשירים היו כגוף ממשוה ומשמואל מעמם ומזונה משה רבתיב ^מלא חמדו אחר מרם נשאתי או בלא אגרא לאפקי מאן דשקל בלא אגרא אלא ^מדאפי באגרא דילמא משום דעני היה אלא כןפסל לך פסולתן ויהא שלך שמואל ^מרבתיב דתני עניו כי נגר הונגר משדח את שרי מי לקחתי וחמדו מי לקחתי או בתנא לאפקי מאן דשקל ^מבתנא אלא דאפילו בשבר ולמא דעני היה אלא מרמא וחסובתו דרמיה כי שם ביתו דאמר רבא כל ^ממקם שהלך בית עמי אמר רבא גדול מה שגאמי בשמואל יחר משגאמי במשה דאלו במשה רביע רבתיב ^מלא חמדו אחר מרם נשאתי דאפי בשבר ואלו גבי שמואל אפי ברצונא לא שבח רבתיב ויאמרו לא עשקתו ולא ^מרצונא וגר עמם רבתיב דעני עמם ויאמרו אל אמציה לא נבוא אנבי ולא כן נביא אנבי כי בוקר אנבי וכולם ^משקמם ברמתגם רב זוקף ארי מרי נירו גאמי וקמין לי בשמלתא גרו יונה רבתיב דיתן שטרה וירד בת ואד ^מיתן שטחן שברה של ספינה טילה אמר ר' חמוסס שברה של ספינה ויהא ר' אלפיה דערי דרבא וארי יוחנן ^מבתגלה היה משה למר חרדה ומשכחה עדי שצונתה לו במתנה שגאמי ויתןאל משה ככלתו לדבר ארנו

9.

Alshich, Vayikra 25:32

...זה שאמר ר' יונתן המקיים את התורה מעוני וכו', כי נסיון העוני קל מנסיון העושר, כי בו יוכל לכה לגנבה ולכחש, כמו שאמר פן אורש וגנבתי וגוי, אבל בנסיון העושר יבא לגאווה ויכפור, ואפילו אם יעני לא ישוב, כמו שאמר סופו לבטלה מעושר.

10.

Alshich, Vayikra 1:17

ושטע ארוח בכנפיו — לדמיון שקל לעני אחר כך לעלות השמימה יותר מן העשיר. (ויקרא א יז)

11.

Talmud Chagiga 9b

אל אליהו לבר הי וואמרי לה לר' אלעזר מדר (ישעיה סח) הנה צרפתוך ולא בכסף בחרתיך בכבוד עוני מלמד שחוד הקב"ה על כל מדות טובות [ליהן לישראל] ולא מצא לישראל מדה טובה אלא עניות אמר שמואל ואי חימא רבי יוסף היינו דאמרי אינשי יאה עניותא לישראל (בבבא) [כברוא] סומקא למוסיא וזודא :

12.

Tanna D'Vei Elyahu Rabbah, chapter 3

"כִּי-כָל-יָשָׁע וְכָל-חַפְצֵי כִּי-לֹא תִמְיֹחַ" מִפָּאן אָמרו כָּל תְּלָמוּד חָכָם שְׁמֵרְבָה בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה וְאֵינוּ מְחַפְּרִים זֶה הַרְבֵּה, סִימָן יָפֵה לוֹ. וְאִם הָאָמֵר, אִם הַקְּרוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אוֹתָהּ תּוֹרָתוֹ, לְפָנָה אֵינוּ מַעֲשִׂיו. הֵי אֹמֵר, שְׂאָם יַעֲשִׂיר יִפְשַׁע מִדְּבָרֵי תּוֹרָה. לָכֵן כָּל תְּלָמוּד חָכָם שְׁמֵרְבָה בְּמִלְאָכְתָּהּ שֶׁל תּוֹרָה וְאֵינוּ מְכַנְּסִים פְּרוֹת הַרְבֵּה, סִימָן יָפֵה לוֹ, שֶׁהַקְּרוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אוֹתָהּ אֵת תּוֹרָתוֹ, שְׂאָם יַעֲשִׂיר יִפְשַׁע מִדְּבָרֵי תּוֹרָה. וְכֵן הוּא מְפָרֵשׁ בְּפִסְלָהּ עַל-יְדֵי שְׂלֵמָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל (מִשְׁלֵי ל ז) "שְׁתִּים שְׂאֵלְתִי מֵאֲתָךְ, אֵל תִּמְנַע מִמֶּנִּי בְּטָרְסִי אָמוֹת. שְׂוֹא וְדִכְרִי-בְּגֹב הַחֶמֶק מִמֶּנִּי, רֵאשׁ וְעֵשֶׂר אֵל-תִּתְּנֵלִי. הַקְּרִיפֵנִי לְחֶם חֶמְי. פִּן-אֲשַׁבַּע וְכַחֲשֵׁתִי וְאִמְרֵתִי מִי הִי. וּפְדֵא אֲרֹשׁ וְגִבְתִּי וְחַפְשֵׁתִי שֵׁם אֱלֹהֵי".

13.

Tanna d'Vei Elyahu Zuta, chapter 5

הַעֲנִיִּים וְהָאֲבִיּוֹנִים מִבְּקָשִׁים מִים וְאֵין וְגו', וְאֹמֵר (שֵׁם נט, יט) "וְיִסְפוּ עֲנִיִּים בְּהַ' שְׁמִיחָה, וְאֲבִיּוֹנֵי אָדָם בְּקִדּוּשׁ יִשְׂרָאֵל יִגְלוּ", וְאֹמֵר (שֵׁם נט, י) "הִנֵּה צָרְפְּתִיךָ וְלֹא אֶקְסָף, בְּחִרְתִּיךָ בְּבֹר עֵינִי, מִלֵּמַד שְׁחֹד הַקְּרוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עַל כָּל מְדוֹת שְׁבָעוּלָם, וְלֹא מִצָּא מְדָה טוֹבָה לְיִשְׂרָאֵל אֲלֵא עֲנִיּוּת. שְׁמִתוֹךְ עֲנִיּוּתִיךָ שֶׁל יִשְׂרָאֵל הֵם יְרֵאִים אֵת ה'. שְׂאָם אֵין לְחֶם לְחֶם לְאֵבֶל וּבְגֵד לְלֶבֶשׁ וְשִׁמּוֹן לְסוּדָה, הֵם מִבְּקָשִׁים רַחֲמִים מִן הַמַּעֲשִׂי כָּל הַמַּעֲשִׂאוֹת. כִּי עַל יְדֵי עֲנִיּוּת הֵם יְרֵאִים אֵת ה'. וְאֵין צְדָקוֹת בָּא אֲלֵא מִתּוֹךְ עֲנִיּוּת. וְאֵין גְּמִילוֹת תְּקָרָה בָּא אֲלֵא מִתּוֹךְ עֲנִיּוּת. וְאֵין אָדָם הוּא יְרֵא שְׂמִים אֲלֵא מִתּוֹךְ עֲנִיּוּת. וְאֵין אָדָם לֹאִמֵר דְּבָרֵי תּוֹרָה אֲלֵא מִתּוֹךְ עֲנִיּוּת. (ט) שְׂנֵאֲמֵר (שְׂמוּאֵל א ב ח) "מִקִּים מַעֲפֵר דָּל", וְלֹא נֹאֵמֵר "מִקִּים מַעֲפֵר עֲשִׂיר". "כִּי לְהַ' מִצְוֵי אֲרִין וְגו'" (שֵׁם ט), וְאֵין "מִצְוֵי" אֲלֵא תְּלָמוּדֵי תְּכֵמִים, (ט) שְׂנֵאֲמֵר (שֵׁם כב, ב) "וְיִתְקַבְּצוּ אֲלֵיו כָּל-אִישׁ מִצּוֹק".

14a.

Nedarim 81a

כְּעִרְבוּבֵי תַּא הוֹדְרוּ בַחֲבֻרָה הוֹדְרוּ בְּבִנֵי מִינֵי עֲנִיִּים שֶׁמֶן תִּצַּא תּוֹרָה שְׂנֵאֲמֵר "וּלְ מִים *מִדְּלוֹי שְׂמִיחָתָא תּוֹרָה וּמִפְנֵי מַה אֵין מִצְוִין תִּחַ לְצַחַח תִּחַ מִבְּנֵיהֶן אִמֵר רַב יוֹסֵף שְׂלֵא יֵאָמְרוּ תּוֹרָה יְרוּשָׁה הִיא לְהֵם רַב *שֵׁשֶׁת בְּרִיה דְּרַב אִידֵי אֹמֵר כִּדִּי שְׂלֵא יִתְגַּדֵּד עַל הַצְּבֹר כִּר זִמְרָא אֹמֵר מִפְנֵי שְׂוֹה *מִחֲגֻבְרִין עַל הַצְּבֹר רַב אִשִּׁי אִמֵר מוֹשֵׁם דְּקִדּוּ לְאִינְשֵׁי חֲמֵר רַבִּינָא אִמֵר שְׂאֵין מְכַרְכֵּן בַּתּוֹרָה תְּהִלָּה *רֵאֲמֵר רַב יְהוֹרָה אִמֵר רַב מֵאֵי

הוֹדְרוּ בְּבִנֵי עֲנִיִּים - לְהַשְׁתַּחֲלֵל לְלַמֵּד תּוֹרָה מִמֶּנּוּ מֵאֵל תּוֹרָה עֲלֵין לְהֵם מִסָּק אֲחֵר וְעוֹר שְׂרַעֲתִים שְׂפִילָה מִלֵּיהֶם: לְצַחַח מִכְּנֵיסֵי תִּחַ - עַל מַחֲנֵה אִינֵם כִּי תּוֹרָה יְרוּשָׁה הִיא לְהֵם לֹא יִלְמְדוּ תּוֹרָה מֵאֲחֵר שֶׁהֵם מְכַרְסִים עִירוּסָה הִיא לְהֵם: כִּדִּי שְׂוֹה יִתְגַּדְּרוּ עַל הַצְּבֹר - עַל הַצְּבֹר - עַלֵּם לֹא הִיטָה תּוֹרָה מִכְּנֵיסֵי מִהֵם יָגִים דַּעֲמִים: שְׂאֵין מְכַרְסִים בַּתּוֹרָה תְּהִלָּה - חִינּוּחַ עִסְקָם כָּל יוֹם דְּהֵיט לְעִסְקָם בְּדַבְרֵי תּוֹרָה וְהַעֲבִיר כֹּל וְהֵעֵר כַּתֵּר דְּבַר זֶה

פרק אלו נדרים

שלחו מתם זכור. ומת (פי' ע"א). שלחו מתם שאמר יול מים מדליו הוהרו כערבוביתא הוהרו

בתורה הוהרו בבני עניים שמהם תצא תורה יול מים מדליו שמהם תצא תורה ומפני מה אין מצוין תלמידי חכמים לצאת מבני תלמידי חכמים אמר רב יוסף שלא יאמרו תורה ירושה היא להם רב שישא בריה דרב אידי אמר שלא יתגוררו על הצבור מר זוטרא אמר מפני שהן מתגברין על הצבור רב אשי אמר משום דקרו לאינשי חמרי.

פי' כי התורה ירושה היא לכל בני ישראל אל הצעיר על ידי עניים אשר אין להם תעשור שהיא מדרגת עולם הזה וכאשר מסולק מן מדרגת עולם הזה האין שיצא על ידו לעולם והתורה השכלית (הגבולת) מן עולם הזה כל אף אם יש לאדם מעלה עתה ואפשר שקנה ג"כ מדרגת עולם הנבדל וזוהי לשון מלחנות אבל אין יוצא למעלה החכם

יש לו מדרגת שכלית נבדלת רק על ידי שאין לו חלק בעת"ו. ויש לך להבין ג"כ מה שאמר שלכך אין ת"ח מצוין שיצא מהם ת"ח שלא יאמרו התורה ירושה לנו. פירש שהחכמה השכלית הנבדלת מן האדם לא שייך בו ירושה, כי אין מוריש לבניו אחריו רק דבר שהוא גשמי כי האדם שהוא גשמי יש לו יחוס וקורבה אל בנו מצד הגשמיות, ולפיכך לא שייך ירושה לבניו בתורה שהיא שכלית, ולכך אין מצוי שיצא ת"ח מת"ח כי התורה היא שכלית (התורה לבניו בזה נראה התורה היא שכלית) אין בה דבר גוף שיהיה מוריש לזרעו, ולפיכך האדם מוריש לבנו (כמו) הקומה והגוי ושאר דברים אשר הם דברים גשמיים או מתייחסים אל הגשמי, אבל דבר הנבדל מן האדם הגשמי לגמרי כמו התורה אין בזה ירושה מאביו, אחר שקורבת האדם לבנו הוא מצד הגשמי בלבד שנקרא שאר בשרו, ולכך אין ת"ח סבה שיהיה בנו ת"ח, ומאחר שאין האב הכנה שיהיה בנו ת"ח אי"כ מסתמא בנו ע"ה כאשר אין הכנה מאב, אבל ע"ה הוא הכנה שבנו ת"ח וכמו שאמרו (סנהדרין צ"ו א') הוהרו בבני ע"ה שמהם תצא תורה לישראל כמו שהוא מבואר במקומו.

א"ר חייא כל הימורין קשים ושל עוני קשה מכולן, כל היסורים באים וכשהולכים להם מתחדש כמו שהיה, אבל יסורין של עוני מכהין עיניו של אדם, שנאמר עיני דאבה מני עוני. מעשה בחסיד אחד שקבל עליו שלא יקבל מכל אדם כלום, והיה לו כגד אחד וסדין אחד וכל הלילה היה צועק ובוכה ומחנחן ולא זו ממית עצמו עד שנצרך לישב באשפה ובלו בגדים שעליו. פעם אחת נגלה עליו אליהו ז"ל בדמות ערבי, ועמד כנגדו אמר לו רצונך שאלוה לך שני כספים והוא נושא ונותן בהם ותחיה, אמר לו הן, ונטל שני כספים והלך וקנה חפצים ונשתכר בהם, וכן ליום שני וביום שלישי, ולא יצאת השנה עד שהעשיר ושכח עונת חסידותו ושמוש תפלותו, אמר לו הקב"ה לאליהו חסיד אחד היה לי בעולמי ועכבחו עלי. הלך כנגדו ומצאו במלאכה גדולה, אמר לו אני הוא שנחתתי לך שני כספים חפש אחריהם ותנם לי שאני מבקש שתחזירם לי, חפש אחריהם ותנם לו, ולא יצא משם עד שירד מנכסיו ונכנס אחרו ממון לטמיון, וחזר על האשפה והיה יושב ובוכה, חזר עליו אליהו ז"ל אמר ליה מה ההוא סבא עבדך, אמר ווי ליה לההוא גברא דאתהפוך עלוהי וגלגלא ואנחנחו מנכסי, אמר לו נשבץ אתה אם מחזירנא לך אותה שני כספים שאחה משמר עונת חסידותך ושמוש תפלתך, אמר לו הן, ונתן לו שני כספים ונשא ונתן בהם והעשיר. (שם תרא)

17.

וחי בהם, וכל מה שמאכר זמן לענייני העוה"ז יותר מכרי הצורך, הוא דומה בזה לאדם שעומד להפליג באניה, וכשהמתין לשעת ההפלגה ראה בשפת הים צדפים יפים, אמר כלכו אאסוף מעט צדפים להראות לבני. אסף ואסף, והנה האניה צופרת שצריכה להפליג, הרי אם ימשך לאסוף מהצדפים היפים יפסיד את האניה, ואם לא יצליח להגיע לביתו מה צורך יש לו בצדפים אלו, הלא כל מטרתו להראותם לילדיו. ומלבד זה אם יאסוף הרבה יקח עול על עצמו שיכביד משאו. כך מי שרוחף אחרי ענייני העוה"ז מפסיד את האניה, את התורה הקדושה, שהזמן ניתן כדי לעסוק בתורה ובמצוות, ועוד שמעשיו מראים שחלילה הבלי העוה"ז הם התכלית בעיניו, ושוכח את העיקר שצריך לזכור את הכורא ית' ואת תורתו דק, כאותו אדם שאם היה ממשיך לאסוף צדפים על אף שיפסיד את האניה ולא יגיע לביתו, הרי מראה בזה כאילו שאימוף הצדפים הוא העיקר ולא שמחת ילדיו.

18.

Eiruvim 86a

ו"ל: (ס"ט ע"ב) בוניום בן בוניום אהא לקמיה רבבי אמר להו פנו כקום לבן מאה מנה אתא איניש אררינא אמר להו פנו מקום לבן מאהים מנה. אמר לפניו רבי ישימנאל ברבי יוסי רבי אביו של זה יש לו אלה ספינות בים וכנגדן אלה עיירות ביבשה א"ל בשאתה מגיע אצל אביו אמור לו אל השגרתו לפני בכלים הללו. **ורבי עקיבא מכבד עשירים כדרדיש (רבה) [רבא] מר מרי (ה"ט ס"א) ישב עולם לפני אלהים חסד ואמת מן יצירתו** **וה"ל המאמר שבסמכתה יום טוב**

20.

Talmud Beitza 32b

הק המכיא א"ר נתן [בר אבא א"ר] עתירי בבל יודי ניהגם הם כי הא דשבתי בריה דרבי מיינוס מקלע לבבל בעי מיניהו וחי לעסקא ולא דהבו ליה. מווי מין נמי לא ויינורו. אמר הני מערב רב קארז רבתיב (דנטיס יג) ונהן לך רחמים ורחמך והרבך (כאשר נשבע לאבורהך כל הברית על הברית מרחמים עליו מן השמים וכל שאינו מרחם על הבריות אין כרחמים עליו מן השמים) כל הברית על הבריות בידוע שהוא מורעו של אברהם אבינו. וכל שאינו מרחם על הבריות בידוע שאינו מורעו של אברהם אבינו. ואמר רבי נתן בר אבא אביר רב כל המצפה לשלחן הבירו עולם חשך בעוז שנאמר (ויזכ טו) נודד הוא ללחם איה ידע כי נכון בירו יום חשך רב חסרא אמר חיו אינם חיים. ח"ד שלשה היתה אינם חיים ואלו הן המצפה לשלחן חברו ומי שאשרו מושלת עליו ומי שיכרוין מושלים בנפשו וי"א אף מי שאין לו אלא חלק אחד. וה"ק (אמאי לא חשיב לה) אפשר דמעין בית :

21.

Peshachim 119a

כג שם אמר רבי (אמאי) [חמא] בר רענא י"לש ממטותות הממן יזק במצרים ארת נתגלת לקח וארת לאנטינוס בן אמרוס יארת גוהה לצדיקים לעתיד לבא * (יהי ה) עושי שמד לבעלו לרעות אבר ריש לקיש זה עשיו של קרח (שנאמר) (יהי ה) ואת כל הוקם אשר ברגליהם אבר רבי אלעזר זה ממנו של אדם שמעמדו על רגליו אמר רבי לוי משאי שלש מאות פרחת לבנת הו ספתוח בית גנוז של קרח וכולו אקלדי וקלפ"י דגל"י :

שוחר טוב:

אמר ר' חנן התורה אמרה בשמאלה עושר וכבוד, ובני עניים, ורוח הקודש משיב ואומר להגזיל אזהבי יש, ולמה הם עניים בעולם הזה, כדי שלא יתעסקו בדברים בטלים וישכחו את התורה. (מזמור ה')

עשירות

א. טעם שיש בישראל שפע ועושר רב גם בהיותם בגלות

מאין [למקצת מבני ישראל] שפע ועושר רב, הלא [מזל] בני ישראל בגלות המר הוא כלי תקוה, ויבש בלי שפע, ומאכלם רק לחם צר, ומאין להם שפע רב כל כך. אמנם התשובה הוא, כי מאת ה' הוא זאת להרבות שפע [בני ישראל] בין האומות אשר נדוּתו שם, למען יוכר שמו בגוים, ויתרבה כבודו יתברך כשיבואו [בני ישראל בעת הגאולה] אלה מכתיים ואלה מצפון רים, ומלכיהם נהוגים ושרותיהם ישמשום (מלשון פסוקי ישע'י מ"ט). [מן ז"ל כתב דברים אלה על דור שיגאלו, ע"ש בפנים, ואולי כוונתו גם לכל הדורות שבגלות, כי לעולם אם יזכו יגאלו מיד, וכשיגאלו יתרבה על ידם כבודו של שמו יתברך].

והישות. מי סם ל' סמים: לקבליננו מלכא. ומכאן מלי: כשהם מספרים. אצלו סם כהם חזם כרבה שמכרים אנוס' סמים פתום: הרוקן. חלי ססה: זוהרא. למן תכריפן: יוקם שדל. ולא נמסר סגס: בשבתות וי"ט. חדש לא חמי משיח האדומה: ואמר כל יום סחל. דילמא חמי: למני סח. יום אחד למי ביאת ס חד יבא לויא לכפר: סמני סמרת שמניחין לרי סגס וסלכיס

מי שהוציא אתו פרק רביעי

מזו חק סא עיב תד' שלשה רבים מעבדין את האדם על דעתו ועל דעת קנו. ואלו הן עובדי טובים ורוח רעה ורקוקי עניות. למאי נפקא מינה למיבעי עליהו רובי. שלשה אין הואן פני גיהנם ואלו הן רקוקי עניות ורולי מעיים ותרשות יש אמרים אף מי שיש לו אשה רעה. ואידך אשה רעה מצוה לגרשה. ואידך "ומען דכתובתה מרובה ולא מצי לגרש לה. איני יש לו בגים מצנה ואינו יכול לגרשה למאי נפקא מינה לקבולי מאהבה. שלשה מצוים כשהם מספרים ואלו הן חולי מעיים ורוח והרוקן. למאי נ"מ. למשמש להו זוהרא:

ס שלשה נבנסן לטף ואין הטף ברנה מהן. גרונות וזכפיות ופני חמה. ג' אין נבנסן לטף והטף ברנה סם. [אלו הן] סיכה הדעה ותשמש. ג' מוקן העוהיב אלו הן שבת שמש ותשמש. תשמש דמאי אלימא תשמש המטה והלא מברש כודש. אלא תשמש נקבים. ג' משיבין דעתו של אדם [אלו הן] קל ומראה ורוח. ג' מרדכיב דעתו של אדם [אלו הן] דירה טאה ואשה טאה וכלים טאים.

אין לך מדה קשה מן העניות שכל מי שהוא מדוקדק בעניות כאלו דבוקין בו כל יסורים שבעולם וכאלו באו עליו כל הקללות שבמשנה תורה ואמרו: רבותינו אלו נתקבעו כל יסורין לצד אחד והעניות לצד אחד. העניות מכרעת לכולן:

ה מעשה בתלמיד אחד של ר"ש בן יוחאי שיצא הוצה לארץ זבא
 עשיר והיו התלמידים רואין אותו ומקנאין בו והיו מבקשים הן לצאת
 לחוצה לארץ וידע ר"ש והוציאן לבקעה אחת של פני מדון ונתפלל
 ואמר בקעה בקעה מלאי דינרי זהב התחילה מושכת דינרי זהב
 לפניו • אמר להם אם זהב אתם מבקשים הרי זהב טלו לכם אלא
 היו יודעין כל מי שהוא נוסל עכשיו חלקו של עוה"ב הוא נוסל
 שאין מתן שכר התורה אלא לעוה"ב ורי ותשתק ליום אחרון
 ו מעשה בר"ש בן חלפתא שבא ערב שבת ולא היה לו מאן להתפרנס
 יצא לו הויץ מן העיר והתפלל לפני האלהים וניתן לו אבן טובה
 מן השמים נתנה לשולחני ופרנס אותה שבת אמרה אשתו מהיכן
 אלו אמר לה ממה שפרנס הקב"ה אמרה אם אין אתה אומר לי
 מהיכן הן איני מועמת כלום • התחיל מספר לה אמר לה כך נתפללתי
 לפני האלהים וניתן לי מן השמים • אמרה לו איני מועמת כלום
 עד שתאמר לי שתחזירה מוצאי שבת • אמר לה למה אמרה לו
 אתה רוצה שיהא שולחנך חסר ושולחן חבירך מלא • והלך ר' שמעון
 והודיע מעשה לרבי • אמר לו לך אמור לה אם שולחנך חסר אני
 אמלאנו משלי הלך ואמר לה אמרה לו לך עמי למי שלמדך תורה •
 אמרה לו ר' וכי רואה אדם לחבירו לעוה"ב הלא כל צדיק וצדיק הוא
 ליה עולם בעצמו שנאמר (קאח יב) כי הולך האדם אל בית עולמו
 וסבבו בשוק הסופדים • עולמים אין כתיב אלא עולמו • כיון ששמע
 כן הלך והחזיר • רבותינו אמרו הנם האחרון היה קשה מהראשון •
 כיון שמשם ידו להתחזיר מיד ירד המלאך ונטלה הימנו • למה שאין
 מתן שכרה של תורה אלא לעוה"ב ליום אחרון וי ותשתק ליום אחרון •
 ד"א עזו והדר לבושה זה משה שנאמר (שמוס לד)